

УДК 371.035.73

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.152095>

Юлія Возна, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Хмельницького національного університету

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті висвітлюються проблеми формування професійних компетенцій майбутніх фахівців соціальної сфери у контексті аналізу дефініцій професійного самовиховання. Автор розглядає проблеми професійного самовиховання як моделі саморозвитку фахівців соціальної сфери. Аналізуються аспекти змісту, мети, прийомів професійного самовиховання студентів як пріоритетних складових професійної компетенції сучасного фахівця соціальної сфери.

Ключові слова: самовиховання; професійні якості; професійне самовиховання; соціальна сфера; фахівець соціальної сфери.

Лит. 5.

Juliya Vozna, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Social Work and Social Pedagogy Department Khmelnytskyi National University

PROFESSIONAL SELF-EDUCATION OF THE PERSONALITY OF FUTURE SPECIALIST OF SOCIAL SPHERE AS A CONDITION OF SUCCESSFUL PROFESSIONAL IMPLEMENTATION

The article deals with the problems of professional competence formation of the future specialists of social sphere in the context of analysis the professional self-education definitions. The author analyzes the state of research of the professional self-education problem in modern science and practice. The author analyzes the content of the concept of self-education, reveals the essence of the professional self-education definition in the context of the professional modern social worker competence. The article presents the author's definition of the professional self-education concept as a conscious activity of a person, aimed at improving personality in accordance with the requirements of the chosen specialty. The author systematically examines the process of professional self-education, distinguishing the appropriate stages: identifying the attitude of students to the process of self-education, diagnostics of inductive motives, level of consciousness; manifestation of initiative, desire and aspiration for self-improvement and professional growth; development of a self-education program adapted to the abilities, professional interests and opportunities of future specialists; realization of the program of self-education by involving students into the practical training, performing socially important tasks, motivating to social-professional activity and expressing oneself as a specialist. The author considers the problems of professional self-education as a complex model of the specialist's self-development in the social sphere. The article substantiates the necessity of qualitatively constructive changes in the organization of the process of specialists training in the social sphere with an emphasis on creating conditions for activating the value-motivational sphere of the student's personality. The author defines the professional self-education as a mechanism of professional growth and personal development of a modern specialist. The article analyzes the aspects of the content, goals, methods of professional self-education of students as the priority components of the professional competence of the modern specialist in the social sphere.

Keywords: a self-education; professional qualities; a professional self-education; a social sphere; a specialist of social sphere.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Динамізм сучасної цивілізації, гуманізація та демократизація суспільства, зосередження уваги на соціальній ролі особистості крізь призму соціалізуючого впливу усіх соціальних інститутів ставлять акцент на необхідності морально-духовного самовдосконалення людини, формування інтелектуального та культурного потенціалу, що постає сьогодні найвищою цінністю людства.

Процес фахової підготовки фахівців соціальної

сфери за сучасних умов є складним, динамічним та багатовимірним. Сьогодні важко уявити процес навчання у вищій школі без впровадження інноваційних технологій викладу матеріалу, без належної практичної підготовки студентів, орієнтованої на вироблення спонукальних мотивів до професійного зростання та особистісного розвитку.

Психолого-педагогічна наука розглядає самовиховання як найважливішу, кінцеву умову реалізації виховного процесу, а відтак і умову професійного зростання та реалізації фахівця як

активного творчого суб'єкта професійної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти проблем самовиховання завжди були в центрі наукового пошуку провідних фахівців у галузі педагогіки та психології. Значний внесок у вивчення питання самовиховання зробили такі науковці: з соціальної педагогіки – А.Г. Ковальова, Н.Ф. Каптерев, А.Р. Ковальов, А.В. Кочетов, П.Ф. Лесгафт, А.В. Мудрик, А.С. Новосолова, К.Д. Ушинський; загальної, вікової та соціальної психології – А.Я. Арет, Л.С. Виготський, В.С. Кон, В.Р. Маралів, К.І. Рувинський, Н.П. Чеснокова; соціології – М. Смелзер та ін. Проблема особистісно-професійного розвитку студентів у період навчання у ЗВО широко представлена у працях психологів і педагогів Б. Ананьєва, А. Бодальова, І. Беха, В. Гриньової, Е. Зеєр, С. Золотухіної, Е. Климова, В. Лозової, А. Петровського, О. Пехоти, О. Попової, К. Роджерса.

Метою статті є розкриття сутнісних характеристик професійного самовиховання майбутніх фахівців соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу. Сучасні освітні умови характеризуються такою системоутворюючою якістю як безперервність професійного навчання фахівців соціальної сфери. Ефективність навчання у вищій школі – результат злиття у єдиний процес двох активностей – активності викладача закладу вищої освіти у напрямку створення умов для засвоєння студентами змісту фахової освіти та активності самих студентів, спрямованої на оволодіння професійними знаннями, вміннями різної функціональної приналежності, моральними та іншими якостями. Це зумовлено складністю, динамічністю та високою конкурентністю сучасного ринку праці взагалі та кризовими чинниками, що мають місце у сучасній соціальній сфері України зокрема.

У цьому контексті варто актуалізувати увагу на дослідженні проблеми професійного самовиховання майбутніх фахівців, що, безперечно, має інваріативний та динамічний вимір.

Сучасна педагогічна наука визначає самовиховання як систематичну та свідому діяльність людини, спрямовану на вироблення та вдосконалення своїх позитивних якостей і переборення негативних [4].

Визначаючи самовиховання як кінцеву умову професійного зростання та реалізації фахівця соціальної сфери як активного творчого суб'єкта професійної діяльності, варто проаналізувати зміст

професійного самовиховання. Основою для розуміння цієї дефініції є розуміння поняття самовиховання у комплексному розвитку особистості. Самовиховання – систематична і свідомо діяльність людини, спрямована на саморозвиток і формування своєї базової культури. Самовиховання покликане зміцнити і розвинути здатність до добровільного виконання зобов'язань як особистих, так і заснованих на вимогах колективу, формувати моральні почуття, необхідні звички поведінки, вольові якості. Самовиховання – складова частина і результат виховання і всього процесу розвитку особистості.

Спираючись на активізацію механізмів саморегуляції, самовиховання виражає наявність усвідомлених цілей, особистісного розвитку. Необхідними компонентами самовиховання є: рефлексія особистісного розвитку, самозвіт, самоконтроль. До прийомів самовиховання входять: задоволеність, самосудження, самонавіювання, самопереконавання і самонаказ. У юному віці вирішальну роль у самовихованні грає самооцінка. Важливим мотивом стає невдоволення собою, своїми досягненнями, невідповідність своїм ідеалам. Самовихованням більшість людей практично займаються все життя [1, 54]. Самовиховання передусім потребує від людини знання самої себе, вміння оцінювати власні позитивні й негативні риси. Важливий аспект самовиховання – логічне мислення, вміння проаналізувати кожен свій вчинок, що сприяє виробленню вимогливості до себе як постійної риси характеру, без якої неможливо досягти успіху в цій справі [5, 74]. Самовиховання передбачає певний рівень розвитку особистості, її самосвідомості, здатності до її аналізу при свідомому зіставленні своїх вчинків з вчинками інших людей. Ставлення людини до своїх потенційних можливостей, правильність самооцінки, вміння бачити свої недоліки характеризують зрілість людини і є передумовами організації самовиховання [3, 64].

Значимо, що процес професійного самовиховання нами розглядається як свідомо діяльність людини, спрямована на вдосконалення своєї особистості відповідно до вимог обраного фаху.

У контексті нашого дослідження варто акцентувати увагу на багатогранності та мобільності процесу професійного самовиховання, що дозволяє розглядати цей процес системно. Відтак, можна виокремити наступні етапи процесу самовиховання майбутніх фахівців соціальної сфери:

1. Виявлення ставлення студентів до процесу

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

самовиховання, діагностика спонукальних мотивів, рівень свідомості.

2. Вияв ініціативності, бажання та прагнення до самовдосконалення, до професійного зростання. Акцент на цьому етапі ставиться на формуванні у студентів професійного ідеалу, до якого варто прагнути, набуваючи нових професійно важливих знань, умінь та якостей.

3. Розробка програми самовиховання, адаптованої до здібностей, професійних інтересів та можливостей майбутніх фахівців.

4. Реалізація програми самовиховання шляхом залучення студентів до практичного навчання, виконання соціально значимих доручень, мотивування до соціально-професійної активності та вираження себе у ролі фахівця.

Професійне самовиховання – це галузь педагогіки вищої школи, яка вивчає закономірності, принципи та способи засвоєння студентом змісту фахової освіти на самоцінному рівні. Найтісніші її зв'язки спостерігаються з психологією творчості, загальною психологією і теорією виховання. Методологічною основою теорії професійного самовиховання виступають філософські положення про розуміння особистості як активного суб'єкта розвитку і діяльності, яка детермінована об'єктивними і суб'єктивними чинниками. Процес професійного самовиховання визначається як саморух особистості студента до самореалізації у фаховій діяльності, який має творчу природу і спирається на єдність розвитку його професійної свідомості та самосвідомості. Цільовий орієнтир професійного самовиховання – інтегральна готовність студента до фахової діяльності, яка ще виконує функцію загальної умови його самоактуалізації як професіонала [1].

Висновки. Суттєві зміни, що сталися в сфері теорії і практики підготовки фахівців соціальної сфери, набули незворотного характеру і пов'язані головним чином із науково-практичним обґрунтуванням сучасних тенденцій соціальної освіти. Ці зміни сучасності вимагають змістовної та якісної підготовки фахівців соціальної сфери, здатних успішно виконувати професійні завдання.

Сучасний ринок професій, особливо у соціальній сфері, диктує свої умови високих конкурентних вимог, потребу у якісній компетенції фахівців, здатних до мобільності, конструктивного реагування на динамізм, непередбачуваність, виникнення кризових ситуацій у колі виконання професійних завдань. Подолати такі професійні бар'єри уможливило актуалізація уваги у процесі навчання студентів на особистісний та професійний розвиток, а відтак, на проблему професійного самовиховання майбутніх фахівців соціальної сфери.

Рекомендації. В умовах традиційної системи навчання у вищій школі сформованість у студентів професійних якостей та умінь виявляється недостатньою для ефективної практичної діяльності в майбутньому. Зважаючи на такі реалії сучасної соціальної освіти рекомендуємо впровадження в навчальний процес підготовки фахівців інноваційні форми та методи навчання з акцентом на мотиваційно-ціннісну складову формування професійно важливих якостей соціальних працівників.

Перспективи подальших досліджень. Напрями подальших досліджень окресленої проблеми полягають у розробці соціально-орієнтованих навчально-дослідних умов формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців у процесі професійного самовиховання сучасної студентської молоді у сфері підготовки до соціальної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю. К., Победоносцев Г. П. Комплексный подход к воспитанию школьников. – М., 1980.
2. Волкова Н. В. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. – К.: ВЦ "Академія", 2006.
3. Орлов Ю. М. Самопізнання і самовиховання. М., 1987. – 224 с.
4. Основи теорії виховання: навч. посіб. / В. М. Синьов, О. І. Пометун, В. І. Кривуша, М. О. Супрун; за ред. В. М. Синьова. – К.: КІВС, 2000. – 140 с.
5. Стельмахович М. Г. Теорія і практика українського національного виховання. – Івано-Франківськ, 1996.

REFERENCES

1. Babanskyi, Y. K. (1980). *Kompleksnyy podkhod k vospytaniyu shkolnikov* [An integrated approach to the education of schoolchildren]. Moscow: Nar.obrazovanie. [in Russian].
2. Volkova, N. V. (2006). *Profesiino-pedahohichna komunikatsiia: Navch. posib. dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv* [Professional-pedagogical communication: Student's for higher education students]. Kyiv: "Akademiiia". [in Ukrainian].
3. Orlov, Y. M. (1987). *Samopiznannia i samovykhovannia* [Self-knowledge and self-education]. Moscow, 224 p. [in Ukrainian].
4. Synov, V. M., Pometun, O. I., Kryvusha, V. I., Suprun, M. O., Synova, V. M. (Ed.). (2000). *Osnovy teorii vykhovannia: navch. posib.* [Fundamentals of the theory of education: a tutorial]. Kyiv: KIVS Publ., p. 140. [in Ukrainian].
5. Stelmakhovych, M. H. (1996). *Teoriia i praktyka ukrainskoho natsionalnoho vykhovannia* [The theory and practice of Ukrainian national education]. Ivano-Frankivsk Publ. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.10.2018